

Süküskuu
10. päiv
2020

Nummör
18 (471)

Leht mass 0,50 €

UMƏ LEHT

VANA - VÖROMAA RAHVA UMAN KEELLEN LEHT

Uguri Kadri: hää miil om inemiisi tähelepandmist uma keele lugõmisõ pääle tõmmada

Kae lk 2

Teküs pensionäär Riitsaarõ Laine

Kae lk 3

Kuis lats edimäst kõrda kinon käve

Kae lk 4

Setomaal peeti kuningriigi päivä. Puulpäävä, 5. süküskuul peeti Setomaal Kolossova külän kuningriigi päivä. Sääne päiv, ku kõrra aastan ütes pääväs kuulutõdas vällä Seto Kuningriik, oll' joba 27. kõrd. Nigu õks valiti kuningriigi pääväl ka Seto ülebsootska ehk kuninga Peko maapäaline asõmik. Seo-kõrd sai ülebsootskas Järvelilli Rein, kiä oll' sootska ka minevä aastak. Setodõ naabril vörokõisil oll' kah kuningriigi pääväl vällä uma saatkund. Saatkunnan näüdäti käsitüüd, mängiti pilli, kõnõldi suidsusannakombist ja Vana-Võromaa muusõumõst.

KUUBA RAINERI PILT

Heibergi ja Contra luulõpäiv

Täämbä, 10. süküskuul peetas Urvastõn luulõpäivä «Heibergi ja Contra – üte Urvastõ latsõ».

Urvastõ luulõtaja Heibergi Marie ja Contra.

Käü 13. riikevaiholinõ pühäpaiku pildivõistlus

Pääle om naanu riikevaiholinõ pühäpaiku pildivõistlus, kohe oodõtas fotosid pühämõtsust ja tõisist luudusliidsist pühäpaigust. Võistlus taht avvu sisse nõsta põlitsidõ väepaiku kultuuri- ja luudusperändit. Mõtõ om võtta üles noidõ paiku täämbäne saisi ja härgütä inemiisi pühin paigun käümä ja noid hoitma.

13. kõrda peetävä võistlusõ teemas omma pühäpaiga, miä ei olõ inemise ehitedü: pühämõtsa, mäe, puu, kivi, viikogo ja muu luuduspaiga. Säändsin paigun kävevä jo mi edevanõmba palvuisi pidämän, hinnäst praavitaman, andõ jätmän, nõvo pidämän, ette kuulutaman ja muid kombit täütämän.

Oodõtas pilte nii Eesti ku muu ilma pühäpaigust. Võistlusõ pääavvohind om 1000 eurot, hõimurahvidõ avvohind 300 eurot ja kooni 16aastaidisi

ossavõtjidõ avvohind 200 eurot. Pääle noidõ jaetas hulga eriavvohindu.

Timahavadsõ pildivõistlusõ vahtõndus om tuu, et saata saa ka kooni poolõtõsõ minodi pikkuidsi videosid. Pilte ja videosid saa võistlusõ kodolehe pääl üles laati kooni 15.10.2020.

Luuduslikkõ pühäpaiku lövvüis pallfodõl põlitsil rahvil ja näidega kõüdedü kombõ omma tähtsä osa soomõ-ugri perändist. Eestin om teedä ligi 800 suurõmbat pühämõtsa, mitu tuhat pühhä kivvi, puud ja viikoko, sato ristipuid. Inämbüs mi pühist paigust omma ohon, näid unõhtõdas vai raotas lakõs. Eesti suurõmba ja tunnõtumba pühäpaiga omma Võhandu Pühäjõgi, Otepää Pühäjärv, Tammõ-Lauri tamm, Saula Sinilätte, Panga pank, Kaali Pühäjärv, Lehmjä tammõmõts jt.

Pildivõistlusõ lehekülj internetin om: hiis.ee/kuva/2020.

UL

Põlva latsi Nukitsamehe-näütüs

RAHMANI JAN

Seo riidi tetäs Tarton Lutsu Oskari majamuusõumi man valla plangunäütüs «Nukitsamiis», kon saa nätä Põlva kunstikooli latsi tettüisi pilte, miä omma mõõtõdu Nukitsamehe-jutu vörokeelitsest variantist. Tulõva kevjä plaanitas näütüs tuvva kaia ka Põlva rahvalõ.

Näütüs sai alostusõ tuust, et Põlva kihlkunna miis Laanõ Valdis pand' Lutsu Oskari jutu «Nukitsamees» ümbre Põlva kandi kiilde, et tuud latsilõ ette lukõ. Valdis lugijutu ka linti ja tuu avaldõdi leheküle helüait. ee pääl. Helüaida projekti-juht Laanõ Triinu otsõ üles Põlva kunstikooli direktri Prangli Anne ja pallõl, et opilasõ tennü jutu mano pildi. Kunstikooli rahvas haard' tuust mõttõst kinni.

«Suvi tõi meid maalilaagri kokko, sääl mi teiami nuu pildi. Peris algusõh märksempi, et võissi olla must-valgõga, om kirändüslükumb. A sis kaiemi, et värvü taht tulla pallo, suvinõ aig. Lõpus sai «Nukitsamehe» teemal ligi 20 tüüd,» seletäs Prangli Anne.

Nuuri kunstnikkõ juhendi kunstipappa Prangli Anne, Põlluveere Merle, Hälvi-ni Yyhely ja Ansi Voldemar. Prangli Anne seletäs, et esi vandsõn latsiga tull' «Nukitsamehe» sissu arota erinevät muudu: «Noorõmbilõ latsilõ tull' õkva kõnõlda, mis om tuu hää ja kuri. Vanõmba latsõ säänest õkvaütlemist ei taha. Noilõ sai näüdätüs ja kõnõldus, et vahepääl või halv kah hää olla.»

Prangli Anne ütles viil mano, et vörokeeline «Nukitsamiis» pand' tedä hinnästki märgõtama. «Et aol, ku om pallo ossõ ja prükü tähtside asju pääl, nii et inemise ei saa inämb arvu, miä om tähtsä, om pantu «Nukitsamiis» vöro kiilde, om mu jaos märk, et mi hulga om inemiisi, kes pidävä tähtsä alalõ hoita tuud midägiti, mis tege meid tõistsugutsõs, mis om mi rikkus.»

Ku pildi olli valmis saanu, kujondõdi nuu ligi katsa miitre pikkudsõs bänneris. Tuu pandas vällä Tarton Lutsu majamuusõumi plangu pääle. Pilte mant saa lukõ jupikõisi vörokeelitsest «Nukitsamehe» variantist. Säändse plangunäütüsegä tähistõdas tuud, et edimäst kõrda ilmu Lutsu Oskari «Nukitsamiis» 100 aasta iist, 1920. aastagal.

RAHMANI JANI PILT

Põlva kunstikooli juht Prangli Anne.

Ku ilma pidä, hoitas Põlva kunstikooli latsi tõiega bännerit Lutsu muusõumi plangu pääl märdikuu lõpuni. Sis om

plaanin bänner kokko kerri ja Põlvahe tuvva, et tulõva kevjä saanu tuud ka Põlva liinan rahvalõ näüdädä.

Kangro-päiväl näüdätäs vahtõsõ armastusluulõkoko

17. süküskuul kell 13 tulõ Võrol Kreutzwaldi muusõumin Kangro Bernardi päiv. Näüdätäs vahtõsõ koko Kangro luulõtuisiga, loetas ette Kangro seeni avaldamada luulõt ja andas kätte timahavanõ Kangro kirändüspreemiä.

Päävä pääimise ettekandõ kõnõlõsõ Kangro Bernardi luulõpalangu alostusõst ja otsast. Tuust arotasõ vahtõsõ luulõkoko «Põues on palanguid, põskedel õhtuse paitus» kokkosäädjä Kepi Õne ja Hollo Maarja. Tego om Võromaal Oe küläst peri Bernard Kangro (1910–1994) vahtõsõ luulõtuisi kogoga, kohe omma valitu kirändüsklassiku kõgõ edimädsõ ja kõgõ perämädsõ luulõtuisõ, miä olõ-i varrampa laembat trüküvalgust nännü. Kogomik näütäs üte koolipoi-

LENSAARÕ KÜLLI PILT

Projektijuht Allasõ Tiia Kangro armastusluulõ-raamatuga timahavva põimukuu lõpun Oe külän Kangro Bernardi mälehtüskivi man.

si kujonõmist kirändüse suurmeistres, niisamatõ om illos lukõ üte anniga poeedi armas-

tusõ-küdsämise luku. Valikkogo tõnõ jago tuu lugõja kätte Kangro perä-

mädses jäänü käsikirä «Oktoobri sonetid. Biografiline tsükkel luuleproosat», miä sai valmis 1993. aasta rehekuun, ku vanameistre oll' joba haigõmajan. «Oktoobri sonetid» om üteliidsi kirä-nigu tagasijõudminõ umma kodokanti: luulõtuisi poeetlist aigruumi märkvä mitmõ kotussõnime nigu Oe külä, Lõõdla järv, Kreutzwaldi avvosammas Võrol, Tamula järv, Haani mäe jt.

Päävä kõrraldasõ Võro instituit, Kreutzwaldi muusõum ja Võromaa arõnduskeskus. Raamadu and' vällä Võro instituit, taad tugõsi Eesti Kultuurkapital ja Eesti Rahva-kultuuri Keskus.

Võromaa kirändüsklassigu Kangro Bernardi sündümisest saa 18. süküskuul pääväl 110 aastakka.

UL

Lats edimästä kõrda kinon

ORASSONI RAE-ADIINA

Määntse õhinaga lätsimi umbõs 40 aastat tagasi Tso-lko latsilõ mõtõldut filmi kaema. Poig es olõ viil kooli-lats ja edimäne kõrd kinno minnä!

Rahvamaja saalin olõ val-gõ kinolina lae alt alla lastu, aknidõ ette paksu aknõrõiva tõmmatu ja tooli istmises valmis pantu. Saal lasti pim-mes ja film naas pääle. Olõ kuulda projektoridõ surinat ja valgusvihkõ tandsõ üle päie.

A pia näi, et poiga midägi sekä. Timä silmä oli nigu naglutõdu sälä taadõ. Kuis valgusvihust saa sääne suur pilt lina pääle? Mis sääli suri-sõs?

Rahvamaja lava takast sai-nast paistu mitu nelä nukaga mulku ja säält tuu segäjä tull. «Ma taha väega tiidä, mis sääli takan om.»

Saina takan olõ üts tsillo-kõnõ kinomiihi ruum. Sinnä sai väläst treppi pite minnen. Lats es jätä minno rahulõ ja tassakõistõ lätsimi treppi pite üles. Ollimi ju sissetungja võõrahe pühähte tüüruumi. Pelksi, et meid kupatõdas õkva vällä.

Suurõ projektori ratta kä-vevä viil surinaga ümbre ja

REIMANNI HILDEGARDI TSEHKENDÜS

kino filmilint juusksõ. Ruu-min olõ kats nuurt miist. Kõ-nõli uma murrõ är, et film jäi kaemalda, selle et segäjä võtsõ kõik tähelepanu hindäle.

Mehe naariva häätahtlikult

tuu pääle. Kuna filmikaeminõ olõ läbi, sis seletivä luu vallalõ. Aigu näil olõ, selle et viimäst filmirulli viil keriti algusõhe tagasi. Tuu kassett panti tüh-jä tsõõrikuhe metallist kasti.

Põrmandu pääl olõ noid kastõ hulga, määntsegi õnnõ näile miihile tiidä olõva teedüsse-ga. Seletivä, et ku filmirull (ketas) tühäs näüdätäs, ke-ritäs õkva algusõhe tagasi ja pandas kasti. Nii kõrrast kõik filmirulli kastõst. Näüdä-täs, algusõhe tagasi ja kasti. Järe kõrd ei tohe sassi minnä, selle et tõsõn kotusõn, kohe edesi mintäs, om ju vaia jälki otsast pääle näüdädä.

Mehe ašalikult seleti, kuis määnestki ossa nimmati. Mullõ es jää miilde, kuis jublaka, nublaka tollõ juraka mano kävevä. A poiss paistu asja väega tõsõtõlõ võtvat.

Mehe arvssi, et poisist saa näile tüü jakkaja.

Võrol kerikukoolin olõ filmiklubi ja opilasõ kävevä Avangardi kinon õkva näile otsitud filme kaeman ja arotaman. Poissilõ sai ostõtus diapositiivõ projektor ja hul-ga diapositiivõ. Prõlla saisva nuu kapin.

Filmimiist täst es saa. Filmipisiläne naas siski kül-ge. Üts timä aoviidüs om senini pildistämine. Kavva aigu jannaš filmirullõga. Esi pildist, esi ilmu. Oppajas Pakler. Nüüd om digi, digi... ja satu pilte arhiivin. A seo maailm om kah väega põne-vat täüs.

Hüürläisi pesä

Olle illos ildasuvinõ päiv. Tul-limi naabri-Jaaguga koolist ja lepsemi kokko, et läämi Pikä-mäe järsulõ nõlvalõ pähkmit korjama. Sääli kasvi pallo sara-puid. Tuu nõlv olle nii äkiline, et sinnä tõõsõ korjaja es lää.

Jõudsõmi peräle, a es saa korjama naadagi, selle et nägi-mi sarapuupuhmah maru suurt hüürläisi pessä, latsõ pää suu-ru olõ külh. Sääli olle pähkmit pallo. Otsustimi rünnätä.

Korssimi parajit kivve üskä ja naksimi täpsust viskama. Joba edimäidsi pihtasaamiisi-ga naas pesä sumisõma nigu kiimä lännü tsäikann. Hoitsõ-mi külh kavvõmbalõ, a lõpus meid siski löüti ja alaš hüürläisi vastarünnäk. Saimi edimädsõ

pinni. «Virga jala, pästke!» olõ ainumanõ mõtõ.

Joosimi üts ütele, tõõnõ tõõsõlõ poolõ, a hüürläisi olle iks väega pallo. Saiõ kolm pok-su päähä ja kaala. Tuul aol olõ algkoolipoissõl pää pallas actu. Ma saiõ Luiga Aleksa sanna lipsata, tõmpsi ussõ kinni ja uutsõ hulga aigu, ku vainuvägi rahunõsi.

Järgmädsel pääväl Jaaku es olõki koolih. Tükü ao pe-räst saiõ timäga kokko. Jaagu pää olle nii paks, silmä kinni paistõtu. Tä es saa mitu päivä kuuli. Kõva poiss olle, es kai-ba. Ütel esi viil uhkõlõ, et saiõ ütesä poksu.

Nii lõppi mi pähkmih käümi-ne tuukõrra.

OLESKI VILLEM

Pallo pruutõ

Misso rahvamajah olõ 1971.–1974. aastagal õga katõ nädäli takast tandsuõdagu, koh mänge-se kotusõpäälne punt nimega Kastõpiisa. Nä lauli ja mänge nii ilosahe, et sai ümbretsõõ-ri väega kuulsas. Esiki Võrost vuursõ nuuri tandsma. Mul sai kah keskkooli aigu sääli pallõgi jalga keerutõdus. Pallo löüdsõ tast elosaos tõõsõpoolõ.

Nuurmiis, kel olõ keskkool läbi ja käve Võrol joba tüül, pidäsi pallo pruutõ. Nä elli ilma piteh lajah. Poiss trehväs näide kõikiga ja kutsõ Misso tandsu-pidolõ. Esi märgõf, et üts tütri-kõst joud õks peräle.

A võta näpust – pidolõ ilmu neli-viis pruuti. Nuu muidõgi ütstõist es tunnõ. Tsurra silmäš

rahvamaja ussõ päält ja lei vedeläs. Juusksõ puuti, ostõsõ kangõmbat ja pagõsi bussijaama. Sääli konõf terve üü ja värisi, et näüdsikile vahelõ es jäänü. Kodoni olõ täl kümme verstä. Süümaol tuigõrd miis tarõ mano. Imä härsse, et kuis nii ilda viil karglõmast tuld. Poig vasta: «Pido vinnü pikem-bäs, ku arvssi.»

Ildampa, ku nuurherr pruu-tõga trehvämäh käve, võlssõ, et imä jäi niipallo haigõs, et pido-lõ olõ võimalda minnä.

Jutu päätegeläse nime jäti ma selle nimmamalda, et tä mu mehe hää sõbõr olõ ja mi puul taad janti kõnõli ja naardsõ. Looda, et tää pruudi taast tem-bust tiidä ei saa.

LIIRA SINGA

Parm tsuskas

Nalapidiga tsuskas ütiskunda mõnõst hellembäst kotussõst Rõugõ Rebäse külä miis VARUSTINI ANDRES, tunnõt ka nimega PARM.

Tossu Tilda pajatus

Üts kurat tan om A

Kooliaig naas jäl pääle, nigu taa om aost aigu olnu. Põnnõv om kullõlda vannu mälestüisi. Koolin piät kõgõpäält opma lugõma ja kirutama ni rehkendämä. Egäl oppajal omma uma nipi.

Üts mu tutva oppaja lõigaš vällä suurõ paksu paprõ pääle tsehkendõdu kassi, et tuu tsiidsu kannu otsan oppasi latsi lugõma. Ku aabits läbi sai loe-tus, olõ kassil kah uma tüü tett.

TOSSU TILDA

Muda Mari pajatus

Prii heng koosõrdas

Ma kuuli raadiost, et Lenin tahetas kipõstõ är maa sisse matta. Tuu om hää külh, sõs vast saa-ei tä heng inämp ringi roita. Viimäte om Lenini heng leüdnü kotussõ Ameeriga presi-dendi iho seeh.

Leninil olõ kats külge. Ütelt puult olõ tä võimu-ulf mõrdsuk. A vällä näüdäti ku hääd essä ummilõ latsilõ. Et täl hindäl latsi es olõ, sõs pidi tä ilestämä

MUDA MARI

Lühkü nali

Kikas trehväs tarrõ. Näkse pistikupessä. Astõ manu, tsäunsõ nokaga ja küsse: «Tsigä, sa vai? Saina seen vai?»

Latsilõ

Vastus saada' üte nädäli joosul meiliaadrõssi pääle latsinukk@umaleht.ee vai postiga: Uma Leht, Tartu 48, 65609 Võro.

Vastussõ mano panõ' kirja uma nimi, vannus ja kimmähe ka postiaadrõs.

Vastajidõ vaihõl loositas vällä võrokeelitsit välläandit.

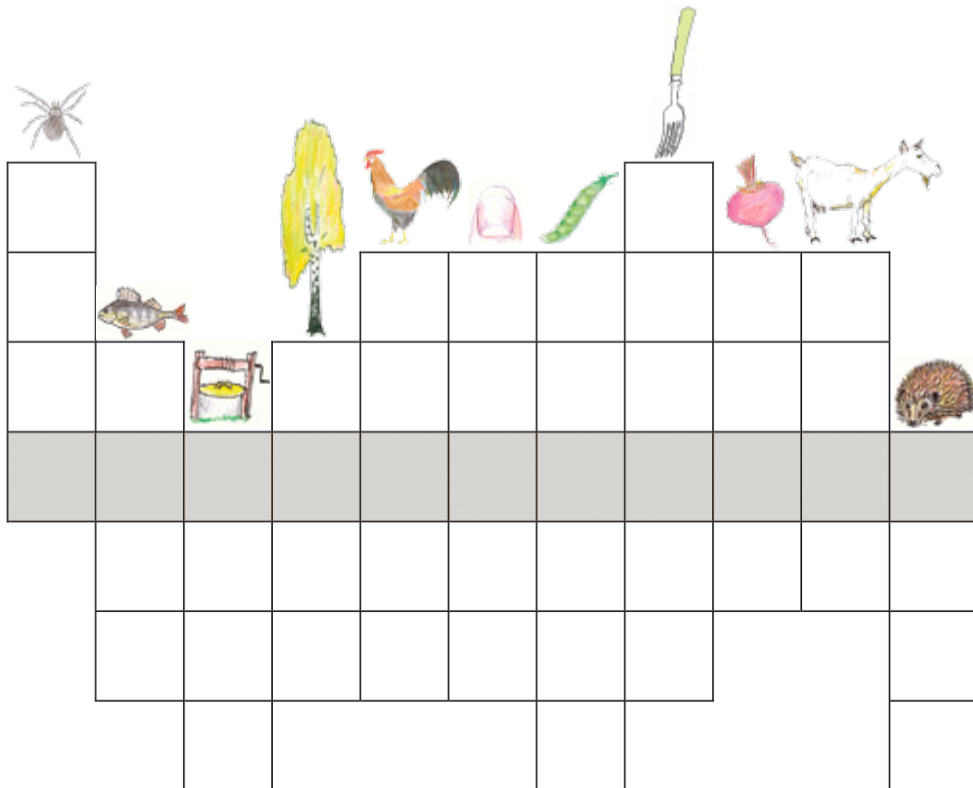
Latsinukka tugõva' Võro instituut ja Võro selts VKKF.

Minevä kõrra vastus:

Karla süü hää meelega piri. Ahti süü hää meelega ubinat. Katri süü hää meelega pluumi. Anu süü hää meelega põrknast.

Avvohinna saa LINA MIRJAM (9) Antslast.

Võro kiilde mõtõldas kah sõnno vällä, nigu ekkä tõistõgi kiilde. Üts vahtsõnõ sõna om vällä märgit arbuusi jaos. Ku täüdat ristõna är, saat teedä', kuis võissi viil arbuusi võro keelen kutsu'.

Telli Uma Leht!

6 kuud – 6 €, 12 kuud – 12 €, e-ärvõ püsissuleping 0.85 € kuun.

Telli saa ExpressPostist: tellimine.ee/umaleht tel 617 7717